

شرکتهای مختلط سرمایه گذاری

- بهره گرفتن از هزینه پائین تر داده‌ها
- کسب تکنولوژی جدید یا تکنیک دانش فنی
- جایگزینی واردات و کسب اندوخته ارز خارجی
- کسب سرمایه خارجی
- کسب مدیریت دانش فنی شرکت
- مدرنیزه کردن
- بکار انداختن کالاهای جدید در بازار کشور میزبان یا بازار ثالث
- ایجاد مشاغل جدید
- کارآموزی متقابل
- با صرفه نمودن نیروی کار مواد، انرژی و منابع مالی
- افزایش بهره‌وری تولید و کار
- و تعداد باز هم امتیازات بیشتری که برخی از چنین دلایلی را میتوان از چارچوب منافع شرکتهای به چارچوب اهداف مورد توجه دولتها گسترش داد. هر یک از کشورهای اقتصاد بازار و اقتصاد متمرکز بگونه‌ای تجارت خویش را پیش از این در کشورهای حوزه خود مورد توجه قرار داده و با شرایط جدید در اقتصاد و تجارت جهانی متناسب کرده‌اند و به گسترش آن در بازارهای منطقه‌ای یکدیگر طی سالهای اخیر اقدام نموده‌اند.
- روند کلی در تشکیل شرکتهای مختلط بین‌المللی در اقتصاد بازار

بین‌المللی شدن فعالیتهای معاملاتی و روند شکل‌گیری شرکتهای سرمایه‌گذاری مشترک در خلال بیش از دودهمه نه تنها در حوزه محدود منطقه‌ای اقتصاد بازار بلکه به روابط وسیع‌تری بین کشورهای اروپای شرقی و غرب گسترش یافت. در ایالات متحده از سال ۸۵-۱۹۸۱ سالیانه بطور متوسط حدود ۲۲۳ شرکت مختلط تأسیس شده است که فعالیت آنان در بخش صنایع کارخانه‌ای حدود ۵۵-۵۲ درصد از حد نصاب سالیانه را بخود اختصاص داده‌اند و حد نصاب شرکتهای مختلط با شرکاء خارجی بصورت سالیانه ۴۹ درصد کل برآورد شد که سهم مشارکتهای در بخش

موضوع شرکتهای مختلط سرمایه‌گذاری که در سطح فعالیتهای معاملاتی ملی و بین‌المللی بطور گسترده‌ای فعالیت دارند امروزه بیشتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. تعریف حقوقی دقیق و جامعی از اینگونه شرکتهای که بیانگر خصوصیات کلی آنها باشد کم و بیش با تفاوتی همراه بوده است ولی بطور عمومی تعریف ساده زیر بیشتر مورد پذیرش همگان بوده است.

«مشارکت بین دو یا چند شرکت در ایجاد نهادی جدید برای فعالیتهای تولیدی که در آن هر یک از شرکاء نقش فعالی در تصمیم‌گیریها داشته و سهم خود را بصورت سرمایه، تکنولوژی و بازاریابی و تجارت در فعالیتهای فیزیکی و پرسنلی ایفاء کنند.»

سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه نیز از جنبه قراردادی چنین تعریفی را ارائه نموده است:

«کلیه اشکال قراردادی که عملیات دو یا چند شرکت را بطور نسبی و نه کامل در بر گرفته و از نظر کاربردی بمنظور فعالیتهایی در یک یا چند زمینه ادغام و یکپارچه نماید تشکیل شرکت مختلط سرمایه‌گذاری را میدهد و فعالیت اینگونه شرکتهای از عملیات ساده خرید و فروش توسعه و تولید منابع گرفته تا تحقیق و توسعه (R,D)، عملیات مشترک صنعتی یا مهندسی و احداث پروژه‌ها را شامل میشود.»

اهداف اصلی تشکیل شرکتهای مختلط

- تقلیل هزینه سرمایه‌ای در رابطه با ایجاد ظرفیتهای جدید

- نفوذ در بازار جغرافیائی بخصوص
- کسب مدیریت دانش فنی در موقعیتهای بازار جدید
- ورود به زمینه جدید معاملاتی
- کسب منابع مواد خام یا پایه صنایع
- گسترش خط تولید و توزیع
- فراگیری نیازهای در حال توسعه بازار
- بهبود بخشیدن و اثرگذاری در بازارهای موجود
- پیشگیری از عدم ثبات فصلی و دوره‌ای

مصنوعات صنعتی با شرکت‌های خارجی ۷۰ درصد بوده است. حدوداً در دوره ۸۰-۱۹۷۳ در کشورهای جامعه اروپا سالیانه ۱۸۵ شرکت مختلط واقعیت یافت که البته در دوره‌های مختلف با نوساناتی همراه بود. بخش‌های صنعتی مسلط در ایالات متحده به ماشین آلات برقی و غیر برقی اختصاص داشته در حالیکه در جامعه اروپائی، تجهیزات برقی و الکترونیکی بیشترین سهم را داشته است. بخش خدمات هم در ایالات متحده و هم در جامعه اروپائی سریع‌ترین نرخ افزایش تعداد شرکت‌های مختلط را داشته و دلیل آن این است که این بخش در هر دو منطقه اخیراً در محاسبات منظور شده است. از سال ۱۹۸۱ تعداد شرکت‌های مختلط با شرکاء خارجی در ایالات متحده بیش از جامعه اروپائی بوده است، البته به این شرط که شرکت‌های مختلط اروپائی فقط به شرکت‌هایی اطلاق شود که شرکائی در خارج از اتحادیه داشته باشند. ضمناً ذکر این نکته هم ضروریست که در جامعه اروپائی کمتر از ۱/۵ شرکت‌های مختلط جدید شرکائی خارج از اتحادیه داشته‌اند.

در خلال سال‌های ۸۲-۱۹۷۴ افزایش ثابتی در تعداد شرکت‌های مختلط تأسیس شده توسط ایالات متحده و شرکاء خارجی برای توسعه و بازار محصولات جدید مشاهده شده است. فعالیت‌های خدماتی علاوه بر بخش صنایع به بازاریابی و صادرات به بازارهای جدید گسترش یافته است. در خلال سال‌های ۱۹۷۰ در جامعه اروپا حد متوسط شرکت‌هایی که از ترکیب شرکت‌های مختلط مستقر در خود اتحادیه بوجود آمدند روند تنزلی یافتند، در حالیکه حد متوسط تعداد شرکت‌هایی که با یکدیگر تشکیل شرکت‌های مختلط بین‌المللی را میدادند رو با افزایش گذارد. آمارهای دقیق سال‌های ۱۹۸۰ در دسترس نیست تا نسبت بروند آنها اظهار نظر گردد. در هر حال دلایل اصلی که سبب تشکیل شرکت‌های مختلط صنعتی در درون اتحادیه اروپائی در خلال سال‌های ۸۵-۱۹۸۳ شد اصولی نمودن صنایع بیش از سایر دلایل ذکر شده است. و بدنبال آن ترکیبی از تحقیق و توسعه R,D با فعالیت‌های دیگر تولیدی و بازاریابی بوده

است. بررسی تشکیل شرکت‌های مختلط در بخش‌های با تکنولوژی بالا در اقتصاد بازار در اوایل سال‌های ۱۹۸۰ نشان میدهد که مجموعه‌ای از ترکیب موافقتنامه‌های تحقیق و توسعه و تولید رایج‌ترین آنها بوده و در یک بررسی نمونه‌ای، از ۹۷۴ مورد، موافقتنامه‌های مربوط به الکترونیک و اطلاعات تکنولوژیکی ۲/۳ کل موافقتنامه‌ها محسوب گردیده است و در بررسی نمونه‌برداری کوچکتری یعنی ۴۸۱ مورد موافقتنامه‌ای به زمینه‌های تکنولوژی عالی از جمله فضاوردی و فضائی، بیوتکنولوژی و میکرو الکترونیک پیشرفته و پروسسینگ داده‌ها مربوط بوده است. ذکر نکته‌ای در اینجا ضروری است که ادامه کار شرکت‌های مختلط در برخی موارد به خاتمه قرار داد یا خرید مالکیت توسط شریک دیگر و یا بعللی برای نمونه تغییرات اقتصادی هر یک از کشورها و یا اقدامات دولتها و بالا رفتن هزینه‌ها بنوعی (اکثراً توسط یکی از شرکاء) به منحل شدن شرکت‌های مختلط منجر شده است و در غیر اینصورت فعالیت مشترک ادامه یافته است مثلاً در نمونه شرکت‌های مختلط امریکا- هندوستان بین سال‌های ۷۰-۱۹۶۶ و با توجه به ارقامی که تا سال ۱۹۸۲ را نشان داده است اکثریت شرکتها تا سال ۱۹۸۰ پا برجا بوده‌اند حدود ۸ شرکت از ادامه مشارکت صرفنظر نموده و در ۵ مورد مالکیت به شرکت هندی منتقل شده است، در حالیکه ۳ شرکت ورشکسته و یا بعلل دیگر منحل شده‌اند و در مواردی نیز سهم مالکیت تقلیل یافته، همچنین در برخی موارد عدم ثبات بعلت تغییر در استراتژی یا سازماندهی توسط یکی از شرکا به منحل شدن شرکت‌های مختلط انجامیده است، در این گزارش از بررسی شرکت‌های مختلط سرمایه‌گذاری در غرب با توجه به سابقه طولانی آنها صرفنظر میشود و تنها باین نکته اکتفا میشود که اصولاً در حوزه کشورهای غربی دولتها بصورت قانون و مقررات همواره از سرمایه‌گذاریهای خارجی استقبال کرده‌اند و در عین حال شروطی از جمله ایجاد اشتغال جدید، بوجود آوردن امکانات استفاده از تکنولوژی بالا، مهارتها و تولیداتی که توسعه و رقابت را

باعث شوند مقدم شمرده شده‌اند و در مواردیکه سرمایه‌گذاریهای مشترک به افزایش درآمدهای صادراتی و یا جایگزینی واردات بیانجامد و یا در مناطق در حال رشد اینکشورها صورت گیرد ارجحیت قائل شده‌اند و در مواردی حتی بوسیله برخی امتیازات مالیاتی سرمایه‌گذاریهای مشترک مورد تشویق قرار گرفته‌اند. در حال حاضر مقررات و قوانین موجود در کشورهای صنعتی غرب با تفاوتی در میان کشورهای مختلف آنان وجود دارند که بنظر میرسد به یکپارچگی بیشتری حداقل در حوزه منطقه‌ای اروپا طی سالهای آینده بیانجامد.

و اما یکی از تغییرات جالب توجه در مناسبات شرق و غرب در دوره اخیر برقراری شمار فزاینده‌ای از شرکت‌های مختلط سرمایه‌گذاری بلوک شرق اروپا است که در آن شرکت‌های اروپای شرقی با شرکاء غربی شریک گردیده‌اند. مضمون سهم شدن در مسئولیتها برای سرمایه‌گذاری و مدیریت و عملیات تولیدی و مواجه شدن با خطرات و سود بنظر میرسد با گذشته قابل مقیاس نباشد چرا که تفاوتی سیستم‌های اقتصادی در راه بوجود آوردن همکاریهای نزدیک‌تری بین شرکتها بتدریج از میان میروند و امتیازات بالقوه چنین مشارکتی در منطقه غرب روز بروز ملموس‌تر میگردد. برخورد جدید نسبت به مکانیزم تجارت خارجی بخشی از فرآیند تجدید ساختار اقتصادی است که بدینگونه شکل میگردد. طی سه سال گذشته برخی از کشورهای بلوک شرق عمدتاً شوروی، لهستان و چکسلواکی به تنظیم و تدوین قوانین و اصول عمومی جدید مبادرت کردند که برای نخستین بار در دوره پس از جنگ به تأسیس شرکت‌های مختلط سرمایه‌گذاری با غرب در قلمرو کشورهای آنان انجامید سایر کشورها نظیر بلغارستان و مجارستان که از پیش چنین قوانینی را بکار گرفته بودند به تجدید نظر و یافتن راههای تشویقی بیشتری برای شرکاء بالقوه خارجی اقدام کردند. در اوایل سال ۱۹۸۸ حدود ۱۶۵ شرکت مختلط دیگر شرقی- غربی در شش کشور کومکن ثبت گردید و بسیاری دیگر در حال قرارداد میباشند. در این

بررسی به شکل‌بندی شرکت‌های مختلط شرقی- غربی در منطقه اقتصادی بازار آزاد و متقابلاً در کشورهای بلوک شرق اروپا و خصوصیات ویژه چنین شرکت‌هایی پرداخته شده است.

شرکت‌های مختلط شرقی- غربی در بازار آزاد اقتصادی
فضای مساعد سرمایه‌گذاری در اقتصاد بازار به برقراری شبکه وسیعی از شرکت‌های کشورهای اروپای شرقی در غرب انجامید. تعداد چنین شرکت‌هایی با شعبات کاملاً متعلق بانان در اواخر سال ۱۹۸۶ حدود ۴۰۰ واحد برآورد گردید. کل سرمایه‌گذاریهای اروپای شرقی در این شرکتها حدود ۶۰۰ میلیون دلار که ۷۰ درصد آنها در بانکها و مؤسسات مالی سرمایه‌گذاری شد و باین ترتیب حد نصاب سرمایه‌گذاری در شرکتها جدا از بخش بانکداری و مالی نسبتاً محدود و به رقمی قریب ۵۰۰ هزار دلار بطور متوسط میرسید که طیفی حدود ۱۰ هزار دلار برای آژانسهای کوچک تا ۱۰ میلیون دلار برای توزیع‌کنندگان بزرگ را شامل میشد. برخی شرکت‌های مختلط سرمایه‌گذاری در خلال دو دهه گذشته برپا شدند و توزیع جغرافیائی مالکیتها و عملیات آنان بطور عمده در فعالیتهای خدماتی، بازاریابی، حمل و نقل و خدمات مالی متمرکز گردید که اتحاد شوروی در میان کشورهای بلوک شرق مهمترین بخش سرمایه‌گذاریها را داشت. مهمترین هدف شرکاء اروپای شرقی که در غرب سرمایه‌گذاری کرده‌اند ترغیب صادرات بوده است بطوریکه حدود ۱۵ تا ۳۰ درصد صادرات کومکن به غرب به حساب چنین شرکت‌هایی ثبت شده است. در برخی بخشها نظیر ماشین‌آلات و تجهیزات و نفت و محصولات نفتی بین ۳۰ و ۸۰ درصد از چنین صادراتی را صورت داده‌اند. برای مثال ۸ شرکت مختلط با مشارکت اتحاد شوروی در آلمان فدرال ۶۰ درصد از ماشین‌آلات و دستگاههای وارداتی شوروی را بحساب خود منظور نموده‌اند. بخش وسیعی از صادرات کالاهای مهندسی و بخصوص کلیه فروش کالاهای الکترونیکی به جمهوری فدرال آلمان، فرانسه، ایتالیا توسط شرکت‌های مختلط در

این کشورها صورت گرفته است.

شرکتهای مختلط سرمایه‌گذاری با نفوذ در بازار، تبلیغات و ارائه خدمات تلاش کرده‌اند و در برخی مواقع تأسیس شرکتها با هدف اجتناب از موانع تعرفه‌ای صورت گرفته است. از جمله ایجاد شرکت مجارستانی- امریکائی موسوم به «اکسیون تانگسرام» سبب شد تا بر مسائل بوجود آمده در آن دوره در رابطه با فقدان موافقتنامه MFN^(۱) در ارتباط با واردات امریکا از مجارستان فائق آیند، که بمعنی تقلیل حقوق گمرکی از ۳۰ به ۴ درصد بود. برخی دیگر از شرکتهای مختلط در اساسنامه خود عملیات وارداتی را قید نموده و در این بخش تخصص داشته‌اند، از جمله شرکتهائی با مشارکت شوروی در فرانسه و بلژیک.

بیش از ۲۰ درصد از بازگشت سرمایه یک شرکت با مشارکت لهستان در آلمان فدرال در رابطه با واردات لهستان از آلمان فدرال در مورد تجهیزات و قطعات یدکی برای فولاد و صنایع بوده است. برآورد ارزش واردات براساس فروش مستقیم و فروش براساس کمیسیون در سالهای ۸۴-۱۹۸۰ از ۲۸۶ شرکت شرقی- غربی که در بازاریابی فعالیت داشته‌اند تقریباً ۴۰ درصد از کل واردات سالیانه از کشورهای اروپای شرقی توسط کشورهای غربی بوده است. سهم صادرات به غرب از طرف شرکتهای بازاریابی شوروی که از فروش کالاهائی نظیر نفت، چوب و مواد شیمیائی صورت گرفته بالاترین میزان از مجموعه کشورهای اروپای شرقی یعنی ۳۵ درصد از کل صادرات شوروی به کشورهای غربی بوده است. در بین کشورهای غربی آلمان فدرال ۱۶ درصد از کل تعداد ۴۱۶ شرکت مختلط شرقی- غربی یعنی ۶۸ شرکت را پذیرا بوده که در مرتبه دوم اطریش با ۱۳ درصد، فرانسه با ۹ درصد، انگلستان با ۷ درصد و بلژیک و ایتالیا و امریکا با حدود ۷ درصد و سهم مابقی کشورهای غربی بین ۲ درصد برای فنلاند و ۴ درصد برای سوئد و سوئیس و کانادا منظور شده است. شوروی در واقع فعال‌ترین کشور اروپای شرقی که در شرکتهای مستقر در غرب با ۱۰۰ شرکت یا ۲۶

درصد مجموعه شرکتهای مختلط سرمایه‌گذاری کرده است، سایر کشورهای اروپای شرقی در این رابطه به سه گروه تقسیم میشوند. لهستان، مجارستان هر یک با ۳۰ درصد و سپس بلغارستان و چکسلواکی هر یک با ۱۰ درصد و در پی آنها رومانی و آلمان دمکراتیک هر یک بترتیب ۸ و ۷ درصد. حضور شرکتهای کشورهای اروپای شرقی در کشورهای غربی بطور منفرد حاکی از سنت تجاری، عوامل جغرافیائی و منافع مشترک اقتصادی و تجاری فیما بین آنها است، برای نمونه ۵۱ درصد از سرمایه‌گذاریهای اروپای شرقی در اطریش از طرف کشور همسایه یعنی مجارستان و ۲۲ درصد از شرکتهای مختلط شرقی- غربی در انگلستان با مشارکت سرمایه شوروی تشکیل شده است. اهمیت انگلستان بصورت مرکز مالی و تبادل کالا احتمالاً به جذب چنین شرکتهائی کمک کرده است. سرمایه‌گذاریهای لهستان در امریکا بعنوان نخستین سرمایه‌گذاری در حوزه کشورهای غربی در جهت کسب موافقتنامه MFN بزرگترین سرمایه‌گذاری از نوع خود بشمار می‌آید یعنی با ۴۴ درصد از کل برای ۷ کشور کومکن سهم معتدل ژاپن و امریکا اصولاً ناشی از جو غیر دوستانه برای سرمایه‌گذاریهای خارجی بوده که از قبل وجود داشته و بعدها سخت‌گیریهای اداری در مورد مناسبات اقتصادی یا کشورهای عضو کومکن در این امر مؤثر بوده است.

همانگونه که اشاره شد بسیاری از شرکتهای مختلط با شعبات کاملاً متعلق بانان که توسط کشورهای اروپای شرقی در غرب ایجاد شد در آغاز بخاطر ترغیب صادرات و با هدف بهبود بازاریابی توزیع، ارائه خدمات و کنترل کیفیت تولید بوجود آمد. اغلب نیمی از چنین شرکتهای مختلطی میتوانند بصورت شرکتهای بازاریابی طبقه‌بندی شوند که بصورت نمایندگی شرکاء شرقی عمل میکرده‌اند و در تبلیغات و تحقیق بازار فعالیت داشته‌اند و چنین فعالیتهائی بازاریابی تولید در رابطه با موافقتنامه‌های همکاریهای صنعتی را هم دربر می‌گرفته که رایج‌ترین نوع شرکتهای مختلط کشورهای اروپای شرقی با استثناء

شرکتهای مجارستانی در غرب خود نمونه‌ای استثنائی محسوب میشوند چرا که ۱۵ درصد از کل سرمایه‌گذاری آنان در بخش صنایع کارخانه‌ای و تجهیزات متمرکز شده است. تنها دو کشور دیگر اروپای شرقی در چنین بخشهایی فعالیت دارند، بلغارستان و شوروی بترتیب با ۷ و ۴ درصد از کل مجموعه کمپانیهای خود. لهستان و شوروی تنها کشورهای اروپای شرقی

شوروی است که تنها ۲۰ درصد از فعالیتهای شرکتهای خارجی اینکشور در عملیات بازاریابی دخالت داشته‌اند. سایر فعالیتهای مربوط به بازاریابی بطور مستقیم یا از طریق واسطه‌های مستقل انجام گرفته که خدمات پس از فروش برای تجهیزات سرمایه‌ای یا کالاهای بادوام و یا تطبیق دادن کالاهای اروپای شرقی را با استانداردهای محلی بعهدہ داشته‌اند.

جدول شماره (۱) تعداد شرکتهای شرقی- غربی مستقر در غرب^(۱) در اکتبر ۱۹۸۷
کشورهای عضو در کومکن

کشورهای غرب بلغارستان چکسلواکی آلمان مجارستان لهستان رومانی شوروی کل
دمکراتیک

۲	۱	۶	۲۶	۸	۲	۴	۴۹	اتریش
۲	۳	۶	۱	۵	۰	۱۳	۳۰	بلژیک
۱	۵	۰	۱	۱	۱	۵	۱۴	کانادا
۰	۰	۲	۱	۱	۰	۲	۶	دانمارک
۰	۰	۱	۱	۱	۰	۷	۱۰	فنلاند
۴	۳	۳	۳	۸	۶	۱۲	۳۹	فرانسه
۱۲	۳	۰	۲۰	۱۵	۷	۱۱	۶۸	آلمان فدرال
۲	۰	۱	۱	۱	۲	۲	۹	یونان
۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	ایرلند
۵	۳	۴	۵	۲	۵	۸	۳۲	ایتالیا
۰	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	لیختنشتین
۰	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۳	لوگزامبورگ
۱	۱	۳	۲	۳	۰	۲	۱۲	هلند
۲	۰	۰	۱	۱	۰	۳	۷	نروژ
۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	پرتغال
۱	۰	۱	۳	۲	۱	۵	۱۳	اسپانیا
۰	۳	۲	۲	۵	۰	۳	۱۵	سوئد
۲	۲	۱	۴	۲	۲	۴	۱۷	سوئیس
۶	۹	۱۰	۶	۱۲	۵	۱۳	۶۱	انگلستان
۱	۲	۱	۷	۱۲	۱	۴	۲۸	امریکا
۴۲	۳۵	۴۲	۸۶	۸۰	۳۲	۹۹	۴۱۶	کل

SOURCE EASI WEST PROJECT CARLETON UNIVERSITY AND PRESS REPORTS.

۱- کشورهای عضو کمیسیون ملل متحد

محسوب میشوند که در استخراج و پروسسینگ مواد خام در مقیاس کوچک مشارکت میکنند. فعالیت آنان همچنین به بخش شیلات (صید ماهی) و پروسسینگ آن مربوط میشود. تقریباً ۴۰ درصد از شرکتهای شوروی که در غرب تأسیس شده در بخش خدمات و اغلب در بانکداری، حمل و نقل و مسافرتی فعال بوده‌اند و سهم سایر کشورهای اروپای شرقی در چنین زمینه‌هایی نیز قابل توجه است. یک سوم از ۴۱۶ شرکت مختلط شرقی- غربی فروش ماشین آلات و تجهیزات را ترغیب می‌نمایند. ترغیب صادرات کالاهای مصرفی از جمله نساجی، کشاورزی و محصولات غذایی و سایر کالاهای مصرفی یک سوم دیگر را تشکیل میدهند.

شرکتهایی که مواد خام و مواد نیمه پروسس شده را بازاریابی میکنند (اساساً نفت و محصولات نفتی و پتروشیمی) بطور متوسط حدود ۵ درصد از کل (ولی حدود ۱۴ درصد برای شوروی) و سهم شرکتهای بازاریابی تکنولوژی، دانش فنی و لیسانس کمتر از ۱ درصد از کل منظور شده است.

شرکتهای مختلط شرقی- غربی مستقر در غرب همچنین در بخش صنایع، ماشین آلات و قطعات موتناژ متمرکز گردیده‌اند و تنها شرکت مختلط صنعتی که توسط آلمان دمکراتیک ایجاد شده در این زمینه فعالیت دارد. سایر شاخه‌های مهم برای شرکتهای مختلط و شعبات مستقل آنها در بخشهای داروئی و بطور عمده توسط لهستان و مجارستان و رومانی میباشد.

شرکتهای مختلط سرمایه‌گذاری شرقی- غربی در حوزه کومکن

در علاقمندی بایجاد شرکتهای مختلط دو عامل را میتوان بعنوان انگیزه اصلی مورد توجه قرار داد، ابتدا این واقعیت که در سال ۱۹۸۶ و اوائل سال ۱۹۸۷ سه کشور عضو کومکن یعنی چکسلواکی، لهستان و شوروی اقدام به تدوین قوانین و انتشار بیانیه‌های سیاسی در این رابطه نمودند که تشکیل چنین شرکتهایی را بیشتر ممکن

میساخت. تصمیمات مربوطه در اتحاد شوروی از دو جنبه حائز اهمیت بود. ابتدا اینکه شوروی مهمترین کشور بلوک شرق در تجارت شرق و غرب محسوب میشد و دیگر اینکه سیاست جدیدی بتدریج نسبت به گذشته از طرف شوروی ارائه میگردد. در آغاز سال ۱۹۸۶ آخرین اصلاحات قانون شرکتهای مختلط سرمایه‌گذاری مجارستان به اجراء درمیامد. در خلال سال ۱۹۸۷ بلغارستان و شوروی با تجدید نظر بیشتری در مورد قوانین موجود ایجاد چنین شرکتهایی را در قلمرو خویش مجاز شمردند. پیش از آن رومانی در سال ۱۹۷۱ قوانینی برای شرکتهای مختلط شرقی- غربی تدوین کرده بود، تنها آلمان دمکراتیک در میان کشورهای عضو کومکن فاقد چنین مقرراتی بود و یوگسلاوی نیز اولین کشور با اقتصاد سوسیالیستی بود که در قلمرو خویش وجود چنین شرکتهایی را مجاز شمرده بود.

دومین عامل حائز اهمیت در مورد تشکیل شرکتهای مختلط شرقی- غربی در حوزه کومکن تجدید ساختار سازماندهی اقتصادی بطور اعم و تجارت خارجی بطور اخص بود. قائل شدن آزادی عمل بیشتر در مورد تجارت خارجی بصورت شرکتهای منفرد و شرکتهای جمعی در کشورهای مختلف کومکن بود. بدینوسیله انتظارات در جهت گسترش تجارت بین شرق و غرب در بین شرکاء تجاری غرب فزونی گرفت و دورنمای بازارهای جدید گشوده شد و شکل جدید همکاری بین شرکتهای علاقمند طرفین در رابطه با تجارت منطقه‌ای را بهم مرتبط ساخت. علائم چنین علاقمندی را میتوان یکسال پس از انتشار قوانین در ژانویه ۱۹۸۷ به عینیت مشاهده کرد که حدود ۲۵۰ درخواست از جانب شرکتهای غربی توسط مقامات شوروی دریافت شد و ۴۲ تفاهم‌نامه که در حال توافق نهایی بود بین طرفهای غربی و سازمانهای مربوط شوروی بامضاء رسید که نشانه‌ای از شروع مذاکرات با آنها بود. در مورد شرکتهای مختلط حداکثر سهم الشرکه ۴۹ درصدی سهام، توزیع درآمدها بوسیله ارز قابل تبدیل، شهروند بودن مدیر عامل شرکت از جمله خصوصیات مشترک آنها است

و تفاوتها اغلب در نرخ مالیاتها، درآمدهای حاصله و توزیع آنها، اهداف متغیر موافقتنامهها در مورد دستمزدها و ورود به بازار داخلی است. در اواخر سال ۱۹۸۷ شرکتهای مختلط شرقی- غربی در مجموع حدود ۱۶۶ شرکت در حال عملیات بوده اند

(البته بجز مواردیکه منحل اعلام شده اند). قریب نیمی از این شرکتهای در خلال سال ۱۹۸۷ تشکیل گردیدند. در سال ۱۹۸۱ تنها حدود ۵ قرارداد در رابطه با شرکتهای مختلط منعقد شده بود که ۴ قرارداد آن به مجارستان مربوط میشد. در ۱۹۸۶ این تعداد به ۱۶ قرارداد رسید که جملگی به

برآورد رشد و توزیع جغرافیائی شرکتهای مختلط سرمایه گذاری در کشورهای کومکن ۸۷-۱۹۷۲

سال	بلغارستان چکسلواکی	لهستان	مجارستان* لهستان	رومانی شوروی
۱۹۷۲	—	—	—	۱
۱۹۷۳	—	—	—	۳
۱۹۷۴	—	—	۲	۱
۱۹۷۵	—	—	۱	۱
۱۹۷۶	—	—	—	۲
۱۹۷۷	—	—	۱۴(۱)	۱
۱۹۷۸	—	—	—	—
۱۹۷۹	—	—	۵	—
۱۹۸۰	—	—	۵۷	—
۱۹۸۱	۱	—	—	—
۱۹۸۲	۱	—	۷۸(۲)	—
۱۹۸۳	۱	—	۴۴۸(۳)	—
۱۹۸۴	۴	—	۱۴۲	—
۱۹۸۵	۱	—	—	—
۱۹۸۶	—	—	—	—
۱۹۸۷	۷	۲	۵۰	۱۳
کل	۱۵	۲	۷۴۴(۲)	۱۳

SOURCE: EAST-WEST JOINT VENTURES. UNATED NATION PRESS REPORTS FOR EARLIER PERIODS.

* - شرکتهای لهستانی در مقیاس کوچک معاملاتی و عملیات آنها توسط لهستانیهای خارج از کشور صورت گرفته است.

۱- ۱۴ شرکت لهستانی در طی دوره ماه مه ۱۹۷۶ و دسامبر ۱۹۷۸ تشکیل شده است.

۲- ۷۸ شرکت در طی ژانویه ۱۹۸۱ و ژوئن ۱۹۸۲

۳- ۴۴۸ شرکت در ژوئن ۱۹۸۲- ماه مه ۱۹۸۴ تشکیل گردیده

۴- رقم کل مجوز ۲۵ شرکت را که حذف شده اند در بر دارد.

۵- عملیات ۴ شرکت از ۶ شرکت ادامه نیافته است.

مجارستان ربط داشت و نتیجتاً مجارستان در اواخر سال ۱۹۸۷ با ۱۱۰ شرکت مختلط شرقی- غربی در قلمرو خویش موقعیت مسلطی در مقایسه با سایر کشورهای کومکن داشت. بلغارستان با ۱۵ شرکت و اتحاد شوروی با ۱۹ شرکت، لهستان با ۱۳ و رومانی با ۵ شرکت و چکسلواکی با ۳ شرکت مختلط. ناگفته نماند که در لهستان طی دهه اخیر حدود ۷۰۰ شرکت با سرمایه لهستانیهای خارج از کشور ایجاد شده بود. توزیع و طبقه‌بندی شرکاء غربی در شرکتهای مختلط شرقی- غربی در حوزه کومکن نشان میدهد که در میان کشورهای اروپای غربی جمهوری فدرال آلمان با تعداد ۴۲ شرکت در مقام نخست قرار دارد که تنها ۲۳ شرکت در مجارستان فعالیت دارند. اطریش با ۳۷ شرکت، سوئیس با ۱۷ شرکت و ژاپن با ۱۴ شرکت. این نکته هم در خور توجه است که انواع شرکتهای غربی که بصورت مختلط با اروپای شرقی تشکیل شده‌اند در مقیاس کوچک و متوسط و یا شرکتهای چند منیتی بوده‌اند که بیش از ۱۰۰ میلیون دلار فروش سالیانه داشته‌اند. کمتر از ۱/۳ شرکتهای معنی ۶۵ شرکت در حدود ۳۹ درصد کل در صنایع کارخانه‌ای فعالیت داشته‌اند. در مجارستان در سال ۱۹۸۷ تعداد شرکتهای مختلط در بخش صنایع دو برابر و از تعداد ۲۴ واحد به ۵۹ واحد رسید و تولید کالاهای صنعتی ۱۶ درصد از تولید شرکتهای در حال عملیات و طراحی مهندسی و امور مشاوره‌ای الکترونیک داده‌ها و پروسسینگ نرم‌افزار و بازاریابی تجاری هر يك ۸ درصد از مجموعه را بخود اختصاص داده‌اند.

روشهای تأمین مالی

روشهای تأمین مالی در کشورهای کومکن که با سرمایه‌گذاری خارجی تشکیل میشود با نمونه‌های منطقه بازار آزاد متفاوت میباشد. قوانین شرکتهای مختلط تعدادی از کشورهای کومکن برخی اصول عمومی مربوط به تأمین مالی شرکتهای مختلط را بصورت مقرراتی در جهت نیازهای آنها در ارزیابی سهم همکاریهای غیر نقدی،

حداقل تجهیز سرمایه و توزیع منافع تدوین کرده‌اند. برخی از این مقررات بصورت اجباری برای هر يك از شرکاء و بعضاً هر دو شریک در نظر گرفته شده است، با این وجود خارج از مقررات شرکاء تا حدودی دارای اختیار عمل میباشد و اجازه دارند خود مناسبترین روش مالی را در چارچوب رعایت قانون برگزینند. بسیاری از شرکتهای مختلط در کومکن به اشکال زیر اقدام کرده‌اند.

شریک اروپای شرقی سهم خود را بصورت زمین، ساختمان، کار و برخی تجهیزات بصورت سهام سرمایه‌ای ادا میکند و طرف غربی عرضه تکنولوژی را عموماً بصورت مجوز انحصاری دانش فنی و لیسانس که از نظر سرمایه‌ای برآورد شده و ارائه برخی تجهیزات و مابقی را بصورت نقدی ادا میکند. در طی سالهای اخیر تعداد کشورهای کومکن که به سرمایه‌گذاری خارجی اجازه فعالیت داده‌اند مرتباً افزایش یافته و این امر متعاقباً انگیزه برای سایر شرکتهای علاقمند غربی را فراهم آورده است و بموازات امور مربوط به ترتیبات بانکی در انستیتوهای مالی شرقی و غربی را گسترش داده است. اولین هدف این ترتیبات به حرکت درآوردن ارز قابل تبدیل از طرف شرکاء شرکت مختلط است که شرکاء برای سهام و سرمایه عملیاتی بدان نیاز دارند. مثالی که در زیر آورده میشود نشان میدهد چگونه ترتیبات بین بانکی عملاً کار میکند. این نمونه شرکت مختلطی است که اخیراً توسط گروه ایتالیائی FATA و مجمع تولیدی شوروی که ۷۳ درصد سهام را در تعلق دارد تشکیل شده است. این شرکت مختلط قرار است در آینده واحدهای برودتی صنعتی و تجهیزات برودتی سریع تولید کند که تا سال ۱۹۹۰، ۴۸۰ میلیون دلار صرف آن خواهد شد و حدود ۱۰ درصد از فرآورده‌ها عمدتاً به آمریکای شمالی و آفریقا صادر خواهد شد. تأمین مالی ارز قابل تبدیل بصورت سرمایه شرکت و اعتبار صادراتی مورد نیاز توسط دو بانک ایتالیائی عرضه میشود که با بانکهای شوروی قرارداد همکاری دارند. بانک MEDIO CREDIT به توافق رسیده که خط اعتباری که به حدود ۱۴۰ میلیون دلار

تأمین بودجه مالی سهام شرکت و سرمایه عملیاتی جدا باشد. خود شرکت مختلط بوسیله منابع خود معمولاً تأمین میشود ولی تأسیساتی که مشترکاً خواهند ساخت و عملیات آن با بکارگیری برخی از روشهای PROJECT FINANC- ING نظیر وام بانکهای تجاری بصورت سندیکائی و تسهیلات اعتباری، اعتبار صادراتی با نرخ بهره سوبسیدی یا یکی از نمونههای مختلف جاری PROJECT FINANC- ING میتواند بکار گرفته شود. در سالهای اخیر این تکنیک برای تأمین مالی تأسیسات صنعتی و امور عملیات عمرانی بسرعت گسترش یافته است.

بطور کلی منابع اعتباری بکار گرفته شده برای تأمین مالی سهام یا سرمایه عملیاتی یک شرکت مختلط سرمایه‌گذاری موضوع یک سیاست کلی در کشورهای عضو کومکن نیست و تجارت نشان میدهد که منابع میتوانند از طریق سیستم بانکی شریک شرقی و با ضمانت دولت شریک غربی تدارک دیده شود، برای نمونه در مورد اجراء پروژه «کنترل داده‌ها» در رومانی توسط شرکت مختلط شرقی غربی، سرمایه عملیاتی بوسیله بانک تجارت خارجی رومانی و با تضمین شرکاء به نسبت سهم سهام آنها صورت گرفت و اخذ وام به دلار آمریکائی با نرخ بهره با نوع درصدی بالاتر از لیبور تثبیت شد و از طرف دیگر در مورد قرارداد شرکت سیتروئن با رومانی در سال ۱۹۷۷ بصورت شرکت مختلط سهم سرمایه شریک فرانسوی ۵۰۰ میلیون فرانک بصورت ماشین آلات و تجهیزات به منظور تأسیسات به رومانی صادر گردید که تأمین آن با اعتبار صادراتی دولت فرانسه صورت گرفت.

در نمونه دیگری مربوط به شرکت مختلط سرمایه‌گذاری فنلاندی- مجارستان طرف مجارستانی ۱۴ میلیون فورنیت بصورت سهم سهام شرکت سرمایه‌گذاری نمود و طرف فنلاندی ماشین آلات و ۱۴ میلیون فرانک سوئیس بصورت سهام عرضه کرد. این شرکت مختلط به ساخت ماشین آلات بسته‌بندی لبنیات و خط تولید اقدام میکند و طبق مفاد موافقتنامه شرکت مختلط ۱۰۰ ماشین بسته‌بندی علاوه بر

بانغ میشود را تضمین کند که ۸۵ درصد از هزینه ماشین آلات و تجهیزاتی که باید توسط صنایع ایتالیا عرضه شود را می‌پوشاند. این اعتبار بشکل درآمدهای حاصل از فروش صادرات شرکت مختلط به بازار غرب بازپرداخت میگردد. دومین بانک ایتالیائی مدیر اصلی و هدایت‌کننده وام ۵۵ میلیون دلار اروپائی است که برای تأمین مالی نیازهای عملیاتی سرمایه اولیه شرکت مختلط بکار میرود. دولت ایتالیا نیز موافقت کرده است که اعتبار صادراتی را تضمین نماید، ساختار مالی این شرکت مختلط در واقع به هر دو شریک گره خورده است. فعالیتهای تجاری در بازار صادراتی، ارز قابل تبدیل مورد لزوم را برای بازپرداخت اعتبارات تهیه و دو شرکت را برای ادای تعهدات ارز خارجی خود نزدیک و کمک میکند. بخش مربوط به صادرات شرکت مختلط بطور تنگاتنگ با شرکت جدید تجاری که اخیراً در اطریش توسط گروه ایتالیائی FATA با شعبه اطریشی یک بانک ایتالیائی و شرکت اطریشی مستقر در وین بنام «لاندرمن ترانس ترد» تشکیل شده است کار میکند و در عمل این دو شرکت تجاری بصورت بازوی شرکت مختلط در بازار ارز قابل تبدیل بخدمت گرفته شده‌اند.

باید توجه داشت که برخی از کشورهای کومکن در قوانین خود قید کرده‌اند که مشارکت جدید با سرمایه‌گذاران خارجی باید بصورت «خودگردانی مالی» صورت گیرد، نظیر بلغارستان و شوروی. سایر کشورهای کومکن ادعا دارند که ارز خارجی حاصل از درآمدهای صادراتی باید برای پوشش هزینه کلیه اجزاء و لوازم و مواد و تجهیزات وارداتی کفایت کند. البته ناگفته نماند که چنین خواسته‌هایی عموماً باعث میشوند ترتیباتی برای بازگرداندن سهم مشخصی از تولید شرکت مختلط برای فروش به سوی بازارهای دارای ارز قابل تبدیل جریان یابد. از جانب دیگر یک شرکت مختلط میتواند برای ساخت و عملیات یک تأسیسات وسیع که هزینه‌ای برای نمونه ۱۰۰ میلیون دلار یا بیشتر خواهد داشت تشکیل شود و تأمین مالی پروژه تأسیسات میتواند از

شاخه‌های اقتصادی در نظر گرفته شده است نظیر معافیت از عوارض گمرکی و واردات مربوط در بخش ماشین‌سازی در رومانی.

بهر حال در موضوع مالیات و سایر موضوعات نظیر مدیریت شرکت‌های مختلط، اشکال پرسنلی و مقررات ارز خارجی و غیره که در ارتباط با تشکیل شرکت‌های مختلط شرقی- غربی نقش مؤثری دارند خود نیاز به سرپرستی جداگانه‌ای خواهد داشت. □

فهرست منابع مورد استفاده

- Z- EAST-WEST JOINTVENTURE, ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE. UNITED NATION., 1988
 - MANUAL AND TRADING WITH COUNTRIES OF EASTERN EUROPE 1987
 - NEW MANAGEMENT MECCANISM IN FOREING ECONOMIC RELATION. URSS. 1988

1- MOST FAVORED NATION AGREEMENT

خط تولید برای مصرف داخلی تا سال ۱۹۹۰ خواهد ساخت و تا همین سال شریک فنلاندی قطعات مربوط به تجهیزات را در قبال ماشین‌های ساخته شده بارزش ۱۸ میلیون فرانک سوئیس. که در بازارهای ثالث بفروش میرسد عرضه میکند و باین ترتیب در موافقتنامه توازنی بین شرکاء ایجاد شده است.

باید اشاره کرد که علیرغم توافق در زمینه‌های مالی هنوز یکی از عدم اطمینان‌هایی که مانع از تشکیل شدن بیشتر شرکت‌های مختلط در کشورهای حوزه کومکن میشود وجود دارد که عمدتاً به ریسک سرمایه‌گذاری مربوط است و بسیاری از شرکت‌های غربی به‌جریان انداختن ارز قابل تبدیل در بازاری که عملیات آن براساس ارز غیر قابل تبدیل است را مخاطره‌آمیز میدانند.

مالیات

از جمله موارد دیگر مربوط به مشارکت شرکت‌های غربی در امر سرمایه‌گذاری با شرکت‌های عضو کومکن موضوع مالیاتها است از جمله مالیات بردرآمد که با توجه به هر یک از کشورها میزان آن تفاوت دارد. در بلغارستان برای نمونه سود خالص سالیانه شرکت مختلط برای توزیع به سهامداران با نرخ ۲۰ درصد مالیات‌بندی میشود، در شوروی مالیات‌های شرکت مختلط با نرخ ۳۰ درصد سود باقیمانده آنها پس از کسر ذخائر و سایر منابع که برای توسعه تولید و علوم و تکنولوژی لازم میباشد محاسبه میشود. در مجارستان با نرخ ۴۰ درصد و در لهستان شرکت مختلط ملزم به پرداخت مالیات بردرآمد با نرخ ۵۰ درصد از سود حاصله است و این میزان برای چکسلواکی ۵۰ درصد است. کشورهای غربی جملگی بر این عقیده‌اند که قوانین و مقررات مالیاتی از اهداف حائز اهمیت قرارداد بشمار میروند. در هر حال هر یک از کشورهای عضو کومکن با قوانین شرکت‌های مختلط سرمایه‌گذاری جوائز مالیاتی برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی را بکار گرفته‌اند. در برخی کشورهای عضو کومکن معافیت مالیاتی برای برخی